

groźba w prawie karnym

redakcja
Marek Mozgawa

groźba w prawie karnym

redakcja
Marek Mozgawa

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 20 kwietnia 2024 roku

Recenzent
Prof. dr hab. Leszek Wilk

Wydawczyni
Monika Pawłowska

Redaktorka prowadząca
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Violet Design Wioletta Kowalska

Projekt okładki
Marcin Domitrz

prawoLubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-590-1

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluger.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
<i>Anna Fermus-Bobowiec, Mariola Szewczak-Daniel</i> Groźba bezprawna w prawie karnym obowiązującym na ziemiach polskich do 1918 r.	13
<i>Marta Mozgawa-Saj</i> Ujęcie przestępstwa groźby karalnej w polskich Kodeksach karnych (z 1932, 1969, 1997 r.) i ich projektach	35
<i>Piotr Kardas</i> Funkcja groźby w prawie karnym	53
<i>Katarzyna Nazar</i> Analiza ustawowych znamion przestępstwa groźby karalnej	79
<i>Wiesław Koziulewicz</i> Wykładnia znamion przestępstwa groźby karalnej w orzecznictwie Sądu Najwyższego	99
<i>Krzysztof Wala, Piotr Poniatowski</i> Groźba karalna – problematyka zbiegu przepisów	115

<i>Patrycja Kozłowska-Kalisz</i> Zagadnienia wymiaru kary i innych środków za przestępstwa groźby karalnej	135
<i>Maciej Błotnicki, Patrycja Palichleb</i> Tryb ścigania przestępstwa groźby karalnej	153
<i>Konrad Buczkowski, Paweł Bachmat</i> Przestępstwo groźby karalnej (art. 190 § 1 k.k.) w ujęciu statystycznym	173
<i>Grzegorz Wrona</i> Przestępstwo groźby karalnej w kontekście art. 33 Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej	191
<i>Marek Mozgawa</i> Kilka uwag na temat groźby bezprawnej (zagadnienia podstawowe)	205
<i>Paweł Daniluk</i> Groźba użycia przemocy w definicji legalnej przestępstw podobnych	231
<i>Marek Kulik</i> Przestępstwo groźby karalnej w wybranych państwach europejskich	253
<i>Aneta Michalska-Warias</i> Groźba karalna w prawie angielskim i amerykańskim	271
<i>Volodymyr Burdin, Marjana Szupjana, Dmytro Kryklyvets</i> Groźba zabójstwa – analiza znamion przestępstwa z art. 129 kodeksu karnego Ukrainy	285

<i>Volodymyr Burdin, Marjana Szupjana, Dmytro Kryklyvets</i> Grożba zniszczenia mienia – analiza znamion przestępstwa z art. 195 kodeksu karnego Ukrainy	297
<i>Monika Płatek</i> Grożba karalna w ujęciu kryminologicznym	315
<i>Magdalena Budyn-Kulik</i> Grożba w ujęciu psychologicznym	349
<i>Agnieszka Szczekała</i> Grożba w prawie cywilnym (uwagi ogólne)	367

WSTĘP

Pojęcie groźby zajmuje istotne miejsce w prawie karnym. Stanowi ona element kilku grup problemów, z którymi od lat borykają się polska doktryna i judykatura. Jest zagadnieniem występującym zarówno w części ogólnej Kodeksu karnego (tzw. groźba bezprawna – art. 115 k.k.), jak i szczególnej, gdzie z jednej strony stanowi samoistne przestępstwo stypizowane w art. 190 k.k. (groźba karalna), a z drugiej jest wskazana jako sposób działania szeregu innych czynów zabronionych (art. 119 § 1, art. 124 § 1, art. 128 § 3, art. 153 § 1, art. 156a § 2, art. 191 § 1 i 2, art. 191b § 1, art. 197 § 1 i 2, art. 200a § 1, art. 203 § 2, art. 224 § 1 i 2, art. 232 § 1 i 2, art. 245, 246, 249, 250, 260, 264 § 2, art. 346 § 1 k.k.). Groźba bezprawna jako znamię przestępstwa występuje również na gruncie tzw. pozakodeksowego prawa karnego, np. w art. 3 ustawy z 4.04.2014 r. o europejskiej inicjatywie obywatelskiej¹, art. 19 ustawy z 24.06.1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli², art. 513c ustawy z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy³, art. 32 ust. 2 ustawy z 29.08.2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej⁴, art. 43 ustawy z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe⁵.

---

¹ Dz.U. z 2016 r. poz. 861.

² Dz.U. z 2018 r. poz. 2120.

³ Dz.U. z 2023 r. poz. 2408.

⁴ Dz.U. z 2022 r. poz. 2091.

⁵ Dz.U. z 2018 r. poz. 1914.

W niniejszym opracowaniu szczególną uwagę zwrócono na zagadnienia związane z przestępstwem groźby karalnej ujętej jako samodzielne przestępstwo przeciwko wolności, określone w rozdziale XXIII k.k. (art. 190). Rozważania skoncentrowano na dogmatycznych aspektach zagadnienia, takich jak analiza ustawowych znamion, kwestie zbiegu przepisów, problematyka wymiaru kary, nie tracąc jednak z pola widzenia aspektu kryminologicznego, procesowego czy prawnoporównawczego. Nie zabrakło także opracowań uwzględniających perspektywę historyczną czy psychologiczną. W monografii poruszono również zagadnienia groźby użycia przemocy w definicji legalnej przestępstw podobnych oraz groźby w prawie cywilnym.

Można sądzić, że ponowne przyjrzenie się wciąż aktualnej problematyce groźby z perspektywy różnych dyscyplin – prawa karnego materialnego, prawa karnego procesowego czy prawa cywilnego, jak również uregulowań obowiązujących w porządkach prawnych różnych państw – było w pełni zasadne i umożliwiło wieloaspektową analizę tego zagadnienia. Niniejsze opracowanie z całą pewnością nie wyczerpuje podejmowanej w nim problematyki (zarówno z powodu rozległości materii, jak i narzuconych autorom ograniczeń objętościowych). Tradycyjnie jednak może stanowić asumpt do dalszych badań oraz pogłębionych rozważań nad prezentowanym zagadnieniem. Autorzy monografii wyrażają przy tym nadzieję, że także i tym razem przedstawione opracowanie (piętnaste już, a zatem niejako jubileuszowe) spotka się z życzliwym przyjęciem Czytelników oraz wzbudzi ich zainteresowanie prezentowaną materią.

Anna Fermus-Bobowiec, Mariola Szewczak-Daniel

GROŻBA BEZPRAWNA W PRAWIE KARNYM OBOWIĄZUJĄCYM NA ZIEMIACH POLSKICH DO 1918 R.

1. Uwagi wstępne

Omówienie przestępstwa groźby bezprawnej w prawie obowiązującym w Polsce i na ziemiach polskich od powstania państwowości w X w. aż do odzyskania niepodległości w 1918 r. wymaga wyjaśnienia kwestii terminologicznych. Groźba bezprawna nie była bowiem tak klasycznym przestępstwem o określonych znamionach, jak np. kradzież, zabójstwo czy zgwałcenie. Pojawiała się zarówno samoistnie, jak też jako jedno ze znamion innego przestępstwa, tj. jako sposób określenia działania sprawcy¹, często prowadzący do zaostrzenia represji karnej.

Jej początków można się doszukiwać w specyficznej dla państwa typu feudalnego instytucji zemsty rodowej oraz wojen prywatnych², charakterystycznych nie tylko dla Polski, ale dla całej ówczesnej Europy. Zabójstwo rycerza uprawniało jego rodzinę do odwetu, usankcjonowanego przez prawo. Między rodzinami zmarłego i zabójcy powstawał stan

---

¹ K. Nazar-Gutowska, *Groźba bezprawna w polskim prawie karnym*, Warszawa 2012, s. 54.

² G.H. Hodermann, *Lehrbuch des deutschen peinlichen Rechts*, t. 1, Leipzig 1800, s. 635.

wojny prywatnej (wróżdy). Wskutek decentralizacji władzy wojny te przybrały na sile w dobie rozbitcia dzielnicowego, a działania zmierzające do ich ograniczenia, a następnie wyeliminowania były podejmowane od XV w.³

W odniesieniu do poszczególnych rodzajów przestępstw groźba bezprawna łączona była z przestępstwami przeciwko czci i słowami obelżywymi. Źródła określały ją mianem pogrózki (*minae*), stwarzającej obawę o życie, zdrowie lub majątek. Z kolei jako sposób działania sprawcy pojawiła się w przestępstwach popełnianych przez urzędników oraz w przestępstwach przeciwko królowi, urzędowi i sądom, przy czym groźba mogła być jedną z form zamachu w zbrodniach obrazy majestatu (*crimen laesae maiestatis*)⁴.

W ustawodawstwie karnym z okresu zaborów znamiona groźby, określanej często nadal pogrózką czy też zagrożeniem, jako samodzielnego przestępstwa zostały wyraźnie wyodrębnione w większości kodeksów, pozostając jednocześnie formą działania sprawcy w wielu typach przestępstw, np. przy przestępstwie rozboju czy przestępstwach przeciwko władzom i urzędowi.

2. Groźba bezprawna w dawnym prawie polskim

Dawne prawo polskie aż do III rozbioru nie zostało skodyfikowane, pozostając z przewagą prawa zwyczajowego nad stanowionym⁵. Stąd zaobserwować można partykularyzm prawny, choć nie tak silny jak w innych państwach europejskich, charakteryzujący się różnicami pomiędzy prawami zwyczajowymi obowiązującymi na różnych terenach Polski. W tym zakresie wskazuje się na trzy główne systemy prawne: prawo

---

³ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 1994, s. 152, 157–158.

⁴ T. Maciejewski, *Historia prawa karnego w dawnej Polsce (do 1795 r.)* [w:] *System Prawa Karnego*, t. 2, *Źródła prawa karnego*, red. T. Bojarski, Warszawa 2011, rozdział I, § 1, s. 74.

⁵ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju...*, s. 130, 250.

małopolskie, wielkopolskie i mazowieckie⁶. Znalazło to odzwierciedlenie chociażby w pochodzących z lat 50. i 60. XIV w. Statutach Kazimierza Wielkiego, wydanych osobno dla Wielkopolski i dla Małopolski⁷. Szczególne odrębności zawierało prawo mazowieckie, gdyż Mazowsze aż do pierwszej połowy XVI w. nie było integralną częścią państwa polskiego⁸, a także prawo Wielkiego Księstwa Litewskiego. Zróznicowanie prawne pogłębiała także, począwszy od XIII w., stanowość społeczeństwa i współistnienie systemów prawa ziemskiego (dla rycerstwa, późniejszej szlachty) oraz prawa niemieckiego obowiązującego w miastach i wsiach lokowanych na prawie niemieckim⁹.

W prawie ziemskim początków tego przestępstwa doszukiwać się można wśród przestępstw przeciwko czci rycerskiej. Za słowa obelżywe, które zawierać w sobie mogły elementy groźenia, Księga elbląska, uznawana za najstarszy spis prawa polskiego zwyczajowego, pochodzący z przełomu XIII i XIV w.¹⁰, przewidywała karę 15 grzywien¹¹. W dobie monarchii stanowej wśród przestępstw prywatnych znalazły się tzw. pogroźki, łączone z obrazą czci, których przedmiotem mogło być życie, zdrowie czy też majątek. Jeśli natomiast zostały wypowiedziane w miejscu sądu, to sprawca podlegał nie tylko karze prywatnej, ale również publicznej¹². Czternastowieczne źródła wskazują wprost na karalność groźby zabicia i podpalenia oraz na zaostrzenie kary, gdy groźba wypowiedziana została przed sądem¹³. W Statutach Kazimierza Wielkiego groźba będzie się pojawiała jako znamię przestępstw popełnianych przez urzędników lub podsądnych. Przestępstwem urzędniczym, zagrożonym utratą urzędu

---

⁶ B. Lesiński, W. Rozwadowski, *Historia prawa*, Warszawa–Poznań 1981, s. 205.

⁷ T. Maciejewski, *Historia prawa karnego...*, s. 16.

⁸ M. Palczewski, *Problem „separatyizmu mazowieckiego” w historiografii polskiej*, „Przegląd Historyczny” 1985/76 (1), s. 113.

⁹ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju...*, s. 250.

¹⁰ J. Matuszewski, *Najstarszy zwód prawa polskiego*, Warszawa 1959.

¹¹ J. Bardach, *Historia państwa i prawa Polski*, t. 1, *Do połowy XV wieku*, Warszawa 1964, s. 327.

¹² J. Bardach, *Historia państwa...*, s. 524.

¹³ R. Hube, *Prawo polskie w 14 wieku. Sądy, ich praktyka i stosunki prawne społeczeństwa w Polsce*, Warszawa 1886, s. 256–257.

i konfiskatą majątku, było bezpodstawne pozywanie¹⁴. Stawało się ono rodzajem bezprawnej groźby, gdy następowało w celu wymuszenia korzyści majątkowej w postaci darów, opłaty czy strawy¹⁵. Formą groźby zamachu było także wydobycie miecza lub noża przed sądem, co w Statutach Kazimierza Wielkiego zagrożone było karą siedemdziesięciu grzywien na rzecz skarbu królewskiego¹⁶, najwyższą zresztą spośród kar pieniężnych zasądzanych w grzywnach¹⁷. Sam sprawca był zdany na łaskę króla, natomiast gdyby skutek nastąpił w postaci zranienia lub zabójstwa, był karany „bez litości”. Konstytucją sejmu piotrkowskiego z 1510 r. wszelkie zamachy na osoby sprawujące urząd państwowy (króla, posła, sędziego itd.) zostały uznane za zbrodnię obrazy majestatu (*crimen laesae maiestatis*)¹⁸. Groziły za nią najsurowsze kary, wymierzone arbitralnie, rodzajowo nieoznaczone¹⁹.

W XVI w. do przestępstw przeciwko czci zaliczano także nieuszanowanie władzy przez obrazę króla, arcybiskupa lub sądu. W ten sposób kwalifikowano np., znane już Statutom Kazimierza Wielkiego, wydobycie miecza w obecności wskazanych osób lub w miejscu sądu²⁰. Groźba mogła stać się formą działania sprawy w przypadku przestępstw urzędniczych – nadużycia władzy czy przekroczenia kompetencji²¹.

Groźba pojawiała się również w źródłach dawnego prawa mazowieckiego, gdzie określana była mianem pogroźki lub przechwałki. Występowała w dwóch postaciach: po pierwsze, jako dążenie sprawcy do sparaliżowania wymiaru sprawiedliwości poprzez zastraszanie strony lub świadka w sądzie, po drugie, jako naruszenie spokoju obywateli poprzez groźby kierowane w stosunku do osoby lub jej majątku. W przypadku pierw-

¹⁴ R. Hube, *Prawo polskie w 14 wieku. Ustawodawstwo Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1881, s. 143.

¹⁵ M. Handelsman, *Prawo karne w Statutach Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1909, s. 188.

¹⁶ R. Hube, *Prawo polskie w 14 wieku. Ustawodawstwo...*, s. 144.

¹⁷ R. Hube, *Prawo polskie w wieku trzynastym*, Warszawa 1874, s. 155.

¹⁸ T. Maciejewski, *Historia prawa karnego...*, s. 74.

¹⁹ T. Maciejewski, *Historia prawa karnego...*, s. 74.

²⁰ S. Kutrzeba, *Dawne polskie prawo sądowe w zarysie*, Lwów-Warszawa-Kraków 1927, s. 39.

²¹ T. Maciejewski, *Historia prawa karnego...*, s. 83.

szym grożący przegrywał sprawę, a w drugim – zgodnie ze statutem z 1511 r., zobowiązany był dać porękę, że nie będzie niepokoił przeciwnika, a do momentu jej udzielenia osadzany był w więź²².

W rozważaniach o prawie dawnej Polski nie sposób pominąć prawa litewskiego z racji zapoczątkowanego w 1385 r. w Krewie związku Korony Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego, potwierdzanego w latach kolejnych, a sfinalizowanego powstaniem w 1569 r. Rzeczpospolitej Obojga Narodów, istniejącej do 1795 r.

Podkreślenia wymaga, że w XVI w. prawo litewskie zostało skodyfikowane. Obowiązywało nie tylko w Wielkim Księstwie Litewskim, lecz także w województwach: wołyńskim, braclawskim i kijowskim (w wersji II Statutu z 1566 r.). Fakt jego skodyfikowania, a także wysokie walory prawne (jasny, precyzyjny język, przejrzysta struktura) sprawiły, że III Statut Litewski z 1588 r. stosowany był jako prawo pomocnicze w judykaturze powstałego w 1578 r. Trybunału Koronnego, będącego sądem II instancji dla stanu szlacheckiego²³.

W prawie litewskim karane było już samo wydobycie broni przez służbę przeciwko panu. Za rodzaj groźby można z pewnością uznać zapowiedź podpalenia, a także „przechwałki na czyje życie”. W pierwszym przypadku, gdyby rzeczywiście doszło do podpalenia, czyniący pogroźki, niezależnie od tego, czy był faktycznym sprawcą, czy też nie, był zobowiązany do naprawienia szkody, w drugim natomiast czyniący przechwałki albo szedł do więzienia, albo udzielał poręki. Jeśli popełnił przestępstwo zabójstwa lub zranienia, podlegał karze śmierci²⁴.

W obowiązującym w polskich miastach prawie niemieckim groźba mogła być, podobnie jak w prawie ziemskim, formą popełnienia *crimen*

---

²² K. Dunin, *Dawne mazowieckie prawo*, Warszawa 1880, s. 191–192.

²³ B. Lesiński, W. Rozwadowski, *Historia...*, s. 305–306; J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju...*, s. 190.

²⁴ T. Czacki, *O litewskich i polskich prawach, o ich duchu, źródłach, związku i o rzeczach zawartych w pierwszym Statucie dla Litwy 1529 roku wydanym*, Kraków 1861, s. 137, 139.

Pojęcie groźby zajmuje istotne miejsce w prawie karnym. Obejmuje ono kilka grup problemów, z którymi od lat borykają się polska doktryna i judykatura. Zagadnienie występuje zarówno w części ogólnej Kodeksu karnego, jak i szczególnej. Jest wskazane jako sposób działania w wielu innych czynach zabronionych, a jako znamię przestępstwa pojawia się również na gruncie tzw. pozakodeksowego prawa karnego.

W opracowaniu szczególną uwagę zwrócono na problematykę groźby karalnej ujętej jako samodzielne przestępstwo przeciwko wolności, określone w rozdziale XXIII Kodeksu karnego (art. 190 k.k.). Rozważania skoncentrowano na dogmatycznych aspektach zagadnienia, takich jak:

- analiza ustawowych znamion,
- kwestie zbiegu przepisów,
- problematyka wymiaru kary,
- aspekty kryminologiczne, procesowe i prawnoporównawcze.

W książce znajdują się również teksty uwzględniające perspektywę historyczną czy psychologiczną, a także obejmujące zagadnienia groźby użycia przemocy w definicji legalnej przestępstw podobnych oraz groźby w prawie cywilnym.

Opracowanie jest przeznaczone dla adwokatów, radców prawnych, sędziów i prokuratorów. Będzie przydatne pracownikom naukowym oraz studentom.

Marek Mozgawa – profesor doktor habilitowany; kierownik Katedry Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; autor ponad 200 publikacji z zakresu prawa karnego (w tym monografii, artykułów, glos, komentarzy do Kodeksu karnego, Kodeksu wykroczeń i pozakodeksowego prawa karnego).

CENA 169 ZŁ (W TYM 5% VAT)

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: +48 801 044 545

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWUER.PL

WWW.PROFINFO.PL